

Centralni urad za slovenski jezik in mreža storitev na obravnavanem geografskem območju: ocena trenutnega stanja, teoretski vidiki in organizacijski modeli

V referatu bomo obravnavali nekatere vidike in dejavnike, pomembne za **organizacijsko in tehnično zasnovo** deželne strukture, ki ponuja integrirane jezikovne storitve javni upravi. Gre za izvajanje institucionalnega in operativnega okvira nastajajočega **Centralnega urada za slovenski jezik in mreže storitev na ozemlju Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine**. Urad je predviden na podlagi alineje c 41. odstavka 4. člena deželnega zakona št. 34/2015 (po katerem se je dodal 19. člen bis deželnemu zakonu 26/2007) kot organizacijska enota, ki bo pristojna za upravljanje in koordinacijo dejavnosti, povezanih z rabo slovenščine v javni upravi.

Glede na informacije, ki so nam na voljo¹, bo nastajajoči urad predvsem **usklajeval in nadziral mrežo jezikovnih strokovnjakov**, ki sodelujejo z različnimi ustanovami javne uprave na območju občin in naselij, ki jih navaja odlok predsednika republike z dne 12. septembra 2007. Skrbel bo za terminološko **revizijo, nadzor in standardizacijo**, hkrati pa bo zagotavljal **prevajanje in tolmačenje** za potrebe referenčnega Odborništva in po potrebi tudi za druge deželne Direkcije in organe. Tako bo urad **podpiral in spodbujal rabo slovenskega jezika** v javni upravi, pri čemer bo sodeloval s posameznimi organi javne uprave in z Institucionalnim paritetnim odborom za vprašanja slovenske manjšine. Urad bo tudi **skrbel za jezikovno in strokovno usposabljanje** kadrov, ki bodo pristojni za jezikovne storitve v posameznih organih javne uprave.

V okviru omenjenih (in morebiti še drugih) dejavnosti se bo urad moral **spopadati z določenimi težavami**, ki so bile že zaznane na obravnavanem geografskem območju², predvsem kar zadeva jezikovne storitve za slovenski jezik, ki se trenutno izvajajo pri organih javne uprave v Furlaniji - Julijski krajini³. Moral bo zlasti **zagotavljati in spodbujati dobro kakovost besedil** (predvsem prevedenih) **v slovenščini** – izraz »kakovost« je tu premalo definiran in ga bomo skušali bolj opredeliti v nadaljevanju prispevka. Urad bo moral tudi **optimizirati obstoječe vire** tako z vidika znanja kot z vidika proračuna, da se bo povečala učinkovitost delovnih procesov in z njimi povezanih postopkov: ta vidik bomo poglobili predvsem v zadnjem delu tega poročila.

V nadaljevanju bomo najprej predstavili trenutno stanje jezikovnih storitev (predvsem kar zadeva prevajanje in lektoriranje besedil), ki izhaja iz analize vzorčno izbranih besedil, zatem bomo podali nekaj teoretskih ugotovitev, na koncu pa bomo postavili nekaj hipotez o organizacijski zasnovi nastajajočega urada. Prispevek temelji na raziskovalnih protokolih, ki predvidevajo vzorčenje empiričnih jezikovnih podatkov, polstrukturiran intervju, strukturiran vprašalnik, zbiranje podatkov iz institucionalnih spletnih virov, nato pa še analizo, primerjavo in obdelavo gradiva.

I. Jezikovne storitve za slovenski jezik v organih javne uprave na obravnavanem geografskem območju: trenutno stanje in opredelitev težav

Za pripravo tega prispevka smo vzorčno izbrali, pregledali, popisali in analizirali petnajst (15) besedil. Pripravili so jih različni organi javne uprave v sedmih (7) različnih občinah Furlanije - Julijske krajine, ki

spadajo v skupino 32 občin, kot jih navaja odlok predsednika republike z dne 12. septembra 2007; vsa besedila so dostopna na spletnih straneh posameznih organov javne uprave in so torej javna⁴. Ta besedila so bila očitno najprej napisana v italijanskem jeziku, pozneje pa prevedena v slovenščino; na voljo nimamo podatkov ne o avtorjih ne o postopkih, ki so jih uporabljali pri prevajanju. Na podlagi opravljene analize smo skušali ugotoviti, katere prevajalske strategije so izbrali prevajalci, zaustavili smo se pri sprejetih rešitvah in morebitnih problematičnih vidikih.

Ob jezikovni analizi vzorčno izbranih besedil smo naleteli na **velika razhajanja glede na primerljivi korpus referenčnih besedil, ki ga lahko dobimo v okviru slovenskega jezikovnega kontinuuma**⁵; še zlasti so bili očitni pojavi medjezikovnega stikanja z italijanskim jezikom, zasidranost odstopanj in vzporedni terminološki standardi. Kot smo tudi že predhodno domnevali, smo v besedilih različnih uprav kakor tudi različnih služb in celo samo različnih prevajalcev naleteli na **številne primere terminološke, morfosintaktične, pravopisne in tekstualne/stilistične nedoslednosti in nepovezanosti**. V splošnem je kakovost prevodov posameznih besedil zelo spremenljiva, pri čemer so nekateri prevodi odlični, v številnih pa lahko naletimo tudi na zelo grobe prevajalske napake.

Razloge za zgoraj navedene pojave lahko v splošnem pripišemo predvsem naslednjim okoliščinam:

a. okoljski/prostorski dejavniki:

- podaljšano **medjezikovno stikanje** med italijanščino in slovenščino pri osebju, ki je pristojno za prevajanje besedil, s posledičnim enosmernim vplivom italijanščine na slovenščino (ne pa nasprotno) zaradi različnega statusa, ki ga uživata jezika na obravnavanem območju; pojav se ne obravnava ustrezno v učnih načrtih in v programih usposabljanja ter v drugih specifičnih programih;
- relativna jezikovna **»izoliranost«** skupnosti slovenskih govorcev, tudi prevajalcev in verjetno tudi koristnikov/uporabnikov prevajanih besedil (pripadniki slovenske jezikovne in narodne skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini);

b. strokovno-specialistični dejavniki:

- **pomanjkljiva oz. fragmentarna izobrazba** osebja, ki je pristojno za prevajanje besedil; poleg pomanjkljivega splošnega znanja na področju prevajanja, tolmačenja in medjezikovnega posredovanja je zaznati nepoznavanje tem, ki so tesno povezane s kontaktnim jezikoslovjem in pragmatiko v manjšinskih kontekstih in s pravno-upravno terminologijo;
- **pomanjkljiva jezikovna izpostavljenost** osebja besedilom, praksam in diskurzivnim dinamikam v slovenskem jezikovnem kontinuumu, predvsem na referenčnih področjih, kar vodi v delne vrzeli pri slogu in pisanju v specifični strokovni zvrsti ciljnega jezika in v slabo poznavanje relevantne terminologije;

c. organizacijski dejavniki:

- **odsotnost skupnega vodenja** postopkov analize, prevajanja in lektoriranja besedil kakor tudi svetovanja in – ko je to potrebno – ustaljenih protokolov za izbiranje terminoloških, besedilnih in pravopisnih rešitev;
- **pomanjkanje skupne strategije** pri izbiranju, usposabljanju in zaposlovanju prevajalcev;
- **pomanjkanje informacijske infrastrukture (IT CAT– računalniško podprto prevajanje)**, ki bi bila skupna vsem kadrom, pristojnim za analizo, prevajanje in lektoriranje besedil; še zlasti opozarjamo na pomanjkanje pomnilnikov prevodov, glosarjev, strukturiranih terminoloških baz in drugih ad hoc orodij⁶.

Poudariti moramo, da je glavni problem teh in drugih pojavov terminološke, morfosintaktične, pravopisne in tekstualne/stilistične nedoslednosti in nepovezanosti povezan (tudi) z njihovo **zasidranostjo**: zlasti uradna besedila, vendar tudi besedila za javnost, ki jih objavlja javna uprava, so za njihove uporabnike **jezikovni vzorec**, na katerega se potem navezujejo. Dejansko prav ta besedila – zaradi svoje institucionalne narave – oblikujejo jezik ali njegovo lokalno različico, zaradi česar so

posredna orodja za jezikovno načrtovanje. Z dokumenti, spletnimi portali, institucionalnimi spletnimi stranmi, referenčnimi obrazci in drugimi besedili javne uprave prihaja širša javnost končnih uporabnikov v stik s pravno-upravno terminologijo, obenem pa tudi s sintakso, stilistiko in komunikacijskimi praksami določenega jezika.

Zaradi svoje razširjenosti in dostopnosti na spletnih straneh organov javne uprave javna besedila dejansko predstavljajo skupnost govorcev, ki jih sestavlja, in javne institucije, ki jih objavljajo. Če je v besedilnem korpusu veliko razhajanj, pomanjkljivosti, pravopisnih napak, nedoslednosti in neustreznih praks za referenčno stroko (v tem primeru za pravno-upravno področje javne uprave), je tak korpus nedvomno zelo slabo orodje jezikovnega načrtovanja in **zelo neučinkovit primer promocije kulturne in jezikovne pluralnosti Dežele kakor tudi njene odličnosti na področju znanstvenega in strokovnega znanja**.

Pripisovati te in druge pojave terminološke, morfosintaktične, pravopisne in tekstualne/stilistične nedoslednosti in nepovezanosti objektivnim razlikam med referenčnima upravno-pravnima sistemoma, to je italijanskim in slovenskim, je **ustaljena praksa, dejansko pa zgolj ideološka in znanstveno povsem neutemeljena**. Strokovno prevajanje – kot teorija in praksa medjezikovnega posredovanja tudi v institucionalnih in uradnih okvirih, hkrati pa v specifičnih panogah – ima na voljo ustrezna znanja, veščine in orodja za pravilno in učinkovito obravnavo tovrstnih primerov, ki so sicer zelo pogosti na mednarodni in medjezikovni ravni. Končno to dokazujejo tudi strukture, ki so pristojne za jezikovne storitve (med drugim prevajanje in tolmačenje) na ravni Evropske unije, ki pri svojem delu aplicirajo 24 jezikov na 28 državnih pravnih in upravnih sistemov (<http://cdt.europa.eu/>; v. 28/09/17).

Ustanovitev **Centralnega urada za slovenski jezik**, ki bo odgovoren za usklajevanje mreže storitev na obravnavanem geografskem območju, za standardizacijo in lektoriranje besedil, za nadzor, usposabljanje in promocijo slovenskega jezika, torej predstavlja **potreben korak za izvajanje pravih jezikovnih politik skladno s tem, kar je predvideno tudi na ravni Evropske unije**. Ko bo začel urad konkretno delovati, se bodo lahko začele izvajati na ravni celotnega zainteresiranega območja številne dobre prakse, da bodo odpravile do zdaj ugotovljene težave, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

3

1.1 Jezikovne težave v analiziranih besedilih

V obravnavanih besedilih se redno pojavljajo določene jezikovne težave, o vzrokih katerih smo že prej na kratko spregovorili. V tem poglavju bomo podrobno, vendar neizčrpno in na podlagi posameznih primerov, prikazali določene pojave, ki izhajajo iz stika med italijanskim in slovenskim jezikom, ter določene morfosintaktične in stilistične izbire, ki niso skladne s slovenskim jezikom, niti s trenutnimi predpisi/jezikovno kodifikacijo niti s stilističnimi praksami, standardiziranimi v kontekstualni praksi.

Predstavili bomo torej nekaj pomanjkljivosti, netočnosti in pravopisnih napak, ki jih ne bi smelo biti oz. ki bi jih bilo treba odpraviti ali popraviti pri lektoriranju/popravljanju besedil.

1.1.1 Pojavi medjezikovnega stikanja

V nadaljevanju navajamo nekaj specifičnih leksikalnih pojavov, ki smo jih zasledili v obravnavanih besedilih in ki izhajajo iz interferenc. To so kalki in napake pri razumevanju polisemije in paronimije. Poleg tega bomo na kratko omenili še druge primere pojavov, ki so povezani z medjezikovnim stikanjem, čeprav nanje nismo naleteli v obravnavanih besedilih⁷.

1.1.1 - a Kalk

Jezikovni kalk je posledica prevajalskega postopka, po katerem se dobesečno prenesejo v ciljni jezik elementi, ki so njegovemu jezikovnemu sistemu popolnoma tuji. Kalk lahko predvsem v bolj formalnih registrih in znanstveno-strokovnem jeziku povzroči prave prevajalske napake, predvsem v primeru

terminoloških stalnih besednih zvez, pri katerih se pomen celote razlikuje od seštevka pomenov posameznih besed.

V obravnavanih besedilih smo naleteli na naslednje kalke stalnih besednih zvez⁸:

Št. primera	Stalna besedna zveza v italijanščini	Kontekst	Stalna besedna zveza, prevedena v slovenščino in prisotna v obravnavanih besedilih	Strukturna analiza kalka italijanščina -> slovenščina	Število in vrsta konkordanc v referenčnem korpusu za slovenski jezik (www.gigafida.net)	Slovenski termin v referenčnih korpusih ali v dvo- in večjezičnih terminoloških bazah (št. konkordanc na www.gigafida.net)
I.1.1.a/1	classe di concorso	razpis za osebje v specifičnem sektorju	natečajni razred	concorso -> natečaj; di concorso -> natečajni; classe -> razred	4, vse iz 1 vira (slovenski medij v Italiji)	področje razpisa (35); habilitacijsko področje (42); področje habilitacije (16); predmetno področje (1.298); strokovno področje (2.236) ...
I.1.1.a/2	messo comunale	vročitev dokumentov	občinski sel	messo -> sel; občina -> comune; občinski -> comunale	9, vse iz zbirke humoresk <i>Butalci</i> , ki so bili ponatisnjeni kot priloga dnevnika Delo	vročitelj (29); uradna oseba, pristojna za posredovanje informacij javnega značaja ⁹

4

V prvem primeru (I.1.a/1) opozarjamo tudi na napačno razumevanje večpomenskosti posameznih leksikalnih elementov, iz katerih je sestavljena besedna zveza, kakor tudi terminološke enote:

Leksem	Pomeni/pomenski odtenki v italijanščini ¹⁰ (neizčrpen seznam s primeri)	Mogoči prevodi v slovenščino ¹¹ (neizčrpen seznam s primeri)
Classe	c. tributarie, c. sociali, c. di età; insieme, aggregato; raggruppamento di alunni; materia, aula; ...	razred, učilnica, kategorija, rod, generacija, letnik, sloj, rod, stan, kakovost, eleganca ...
Concorso	reclutamento degli idonei; partecipazione, collaborazione; affluenza, incontro; gara; ...	natečaj, konvergenca, razpis, sočasna prisotnost ...

I.1.1 - b. Napačna interpretacija polisemije

Polisemija označuje večpomenskost enega samega leksema, ki je torej večpomenski (<http://www.garzantilinguistica.it/ricerca/?q=polisemico>, v. 26/09/17). V leksikologiji polisemija ni izjema, temveč skoraj pravilo. Zgolj v znanstveni in strokovni terminologiji se skuša pomen čim bolj omejiti, tako da so terminološke enote čim bolj enopomenske.

Polisemija lahko vodi v številne napake pri prevajanju: precej pogosto se zgodi, da prevajalec – predvsem če ni strokovnjak – zamenja razne pomene in pomenske odtenke.¹²

V obravnavanih besedilih smo naleteli na naslednje primere napačnega razumevanja večpomenskosti v izvornem jeziku:

Št. primera	Italijanski leksem	Kontekst	Slovenski leksem v obravnavanih besedilih	Strukturna analiza pomena v italijanščini (s podčrtanim relevantnim pomenom) ¹³	Strukturna analiza pomena slovenskega leksema v obravnavanih besedilih ¹⁴	Alternativni slovenski izraz, ki ustreza relevantnemu pomenu v italijanščini ¹⁵
I.1.1.b/1	iniziativa	promocijske in informativne dejavnosti	pobuda	- zavestna in odgovorna odločitev, da se lotimo določene dejavnosti; - <u>dejavnost, zamišljena in izpeljana dejavnost</u>	- Kar povzroča kako dogajanje, delovanje; prizadevanje, težnja po delovanju. ///	dogodek, prireditev, akcija, ...
I.1.1.b/2	intervento	javno srečanje	poseg	- <u>udeležba na sestanku, na slovesnosti itd., prispevek pri razpravi</u> ; - posredovati, da se spoštujejo pravila pravilnika ali da se dodelijo kazni; - operacija, kirurški poseg	/// - Dejanje, s katerim se odločilno vpliva na potek česa; prim. vojaški poseg, prim. operacijski poseg	udeležba; govor, predavanje, nagovor, pozdrav, poseg v razpravo, predstavitev (prispevka, stališča ...).
I.1.1.b/3	luce	dobava električne energije	svetloba	- naravni pojav, ki sproža vizualne občutke v očesu; - svetlobni vir; - <u>dobava električne energije</u>	- kar omogoča, da so predmeti vidni; elektromagnetno valovanje, zaznavno z vidom; - lastnost predmetov, da so vidni; - ///	elektrika; dobava električne energije.

I.1.1 - c. Paronimija (»lažni prijatelji«)

Paronimija je zamenjava dveh besed, ki sta si podobni po obliki, vendar različni po pomenu. Lahko jo zasledimo znotraj enega samega jezikovnega kontinuumu ali pa na stičišču med dvema kontinuumoma¹⁶. Na stičišču med slovenskim in italijanskim jezikovnim kontinuumom je veliko primerov paronimij tudi na institucionalnem področju, npr. na pravno-upravnem področju¹⁷, kar lahko resno škoduje ne le razumevanju, temveč tudi zanesljivosti in verodostojnosti dokumentov¹⁸.

V obravnavanih besedilih smo odkrili naslednje primere paronimije med izvirnim in ciljnim jezikom.

Št. primera	Italijanski leksem	Kontekst	Slovenski leksem v obravnavanih besedilih	Strukturna analiza pomena v italijanščini (s podčrtanim relevantnim pomenom) ¹⁹	Strukturna analiza slovenskega leksema v obravnavanih besedilih ²⁰	Alternativni slovenski izraz, ki ustreza relevantnemu pomenu v italijanščini ²¹
l.1.1.c/1	territorio	proizvodi proizvodnih dejavnosti določenega območja	teritorij	- <u>geografsko območje</u> ; - okolje; - območje, ki spada pod določeno sodno in upravno pristojnost; - območje, ki ga žival ali skupina živali ščiti pred drugimi živalmi iste vrste	- <u>ozemlje, območje, prostor</u> ; - okolje; - ozemlje, območje; - teritorij, naselitveno območje.	območje, prostor; regija, pokrajina, kraj, okolica, soseščina, okraj
l.1.c/2	riservato	dokumenti z zaupnimi podatki	rezervirano	- diskreten, plah; - <u>ki je namenjen določeni osebi, ki ga ni mogoče prepustiti drugim, zaseben</u> ; - namenjen specifični rabi; namenski; - rezerviran	- zadržan, nedostopen; - <u>zaupen, tajen, zaseben</u> ; - namenjen specifični rabi; namenski; - rezerviran, zaseden.	zaupen, tajen, za notranjo uporabo, osebni ...;

6

1.1.2 Pojavi jezikovne marginalizacije

Ti pojavi se razlikujejo od pojavov medjezikovnega stikanja, saj niso neposredno povezani z vplivom prevladujočega jezika na manjšinski oz. podrejeni jezik, temveč so posledica »oddaljenosti« ali »osamitve« določenih skupnosti govorcev v okviru istega jezikovnega kontinuuma. V specifičnem primeru govorimo o relativni osamitvi slovenske manjšinske skupnosti v Italiji glede na slovensko večinsko skupnost v Sloveniji.

Zaradi te osamitve je mogoče naleteti na več jezikovnih dejavnikov, izmed njih pa so najbolj očitni naslednji:

- zastareli termini, ki se v jezikovnem kontinuumu ne uporabljajo več (npr. »rekurz«, »konzulta«);
- nepravilni termini (npr. »stalež«);
- ad hoc skovanke (npr. »sheda«, »bulizem« ...);
- primeri hiperkorekcije (npr. »ravnateljstvo« namesto »direkcija«);
- primeri pomanjkljive ali neustrezne modulacije in transpozicije oblik, rabe in glagolske besedne zveze, ki so sicer pogoste v italijanščini, vendar zelo redke v slovenščini, kot npr.:
 - pasivni glagoli (s prislovnim določilom) -> aktivni glagoli (z osebkom):
 - »è stato proposto (dall'ufficio)« = »je bilo predlagano (s strani urada)« -> »urad je predlagal«;
 - neosebne oblike -> osebne oblike z morebitnim splošnim osebkom:
 - »si richiede l'autorizzazione« = »zahteva se avtorizacijo« -> »zahteva se avtorizacija« / »zahtevamo avtorizacijo« / »potrebno je soglasje«;
 - glagolske zveze -> nominalizacija:
 - »al fine di evitare« = »z namenom, da se izogne« -> »v izogib« / »za izogibanje« / »za preprečevanje«;
 - »al fine di promuovere« = »s ciljem, da se promovira« -> »za promocijo«.

Pogoste so tudi pravopisne napake, predvsem se uporabljajo pravopisna pravila, ki niso skladna z natančno kodificiranim slovenskim pravopisnim priročnikom, tj. Slovenskim pravopisom 2001²²:

- nepravilna uporaba velikih začetnic:

»Venezia Giulia« = »Julijska Krajina« -> Julijska krajina;

- nepravilna uporaba ločil:

»Friuli Venezia Giulia« = »Furlanija Julijska krajina« -> »Furlanija - Julijska krajina«.

II. Centralni urad za slovenski jezik: teoretske predpostavke in organizacijski modeli

Pred predstavitvijo nekaterih mogočih organizacijskih modelov za nastajajoči urad bomo podali krajše razmišljanje o določenih vidikih, ki se nanašajo na pravilne prevajalske postopke na pravno-upravnem področju. Ti so pomembni za pravilno razumevanje in presojanje ugotavljanj, ki jih bomo podali v nadaljevanju.

II.1 Teoretske predpostavke: terminologija in prevajalski prijemi

Pri prevajanju besedil moramo upoštevati celo vrsto teoretskih, metodoloških in strateških dejavnikov, ki zahtevajo interdisciplinarni spretnosti – od projektnega vodenja do medkulturnega posredovanja – in specifična znanja – od sintakse do strokovne terminologije. Oglejmo si na kratko nekatere izmed teh elementov, ki so koristni za razumevanje nadaljnje vzorčne analize zbranih besedil.

II.1.1 Terminologija

Z izrazom »terminologija« označujemo bodisi stroko, ki se ukvarja z zbiranjem, preučevanjem in standardizacijo konceptov ter opredelitev za zagotavljanje natančne, dosledne in praktične strokovne komunikacije²³, bodisi izdelek tovrstnega procesa standardizacije, ki je dejansko **zbirka eno- in večbesednih leksemov, ki se uporabljajo na določenem strokovnem področju**. Za namene tega referata bomo uporabljali izraz »terminologija« v drugem pomenskem odtenku.

Drugače kot za druge rabe besedišča v raznih pogovornih praksah je za rabo sektorske terminologije značilno, da mora biti čim bolj **stabilna, specifična, jasna in enoznačna**, kar še zlasti velja za besedila **s pravnega in upravnega področja**: če po eni strani vsa strokovna terminologija teži k jasnosti in doslednosti pri uporabi posameznih leksemov, pravno-upravna terminologija celo zavrača vsakršno dvoumnost (tako da skuša v čim večji meri odpraviti uporabo sinonimov), skuša čim bolj omejiti prostorsko (geografsko) in časovno (zgodovinsko) spremenljivost, večkrat pa celo zahteva izrecne zunajjezikovne kodifikacije. Skratka, vse, kar v vsakodnevnem komuniciranju dojemamo kot »bogastvo« (pluralnost, dvoumnost, jezikovne različice ...), se v strategijah, tehniki in praksi strokovnega prevajanja, predvsem na pravno-upravnem področju, klasificira kot »napaka«. Pri prevajanju pravno-upravnih besedil ni mogoče izbirati med več mogočimi izrazi, kar je za področje jezikoslovja pravzaprav izjema.

Terminologija je še danes edina jezikovna veda, ki jo urejajo standardi ISO; gre predvsem za predpis 704 (»Principles and methods of terminology«)²⁴, ki je bil prvič določen leta 1987, potem pa večkrat spremenjen, dokler ni dokončno obveljala različica iz leta 2009, ki je bila vnovič potrjena leta 2017.

Kar nas tu najbolj zanima, ne glede na tehnične podrobnosti, ki bi jih lahko kje drugje poglobili, je splošno načelo normiranja, tj. obdelave terminologije na podlagi analize konceptov in njihove umestitve v dosledne strukture.

Terminologijo, še zlasti pa pravno-upravno terminologijo, obravnavajo številna eno- in večjezična besedila, ki niso le priročniki, temveč predvsem normativna besedila²⁵.

Poleg enojezičnih korpusov in računalniških tehnologij, ki se zanje uporabljajo in ki so nedvomno neobhodno potrebne referenčne točke za delo na področju terminologije, moramo spomniti na nekatere priročnike in zbirke podatkov, ki se nanašajo na večjezične korpus, predvsem na IATE, ki

hrani zelo obsežno terminološko zbirko v vseh jezikih Evropske unije. V zvezi s tem moramo navesti tudi nekaj referenčnih platform mednarodnih teles, npr. platformo organizacije FAO (<http://www.fao.org/faoterm/en/>), kakor tudi mreže in strukture, ki so namenjene optimizaciji jezikovno-komunikacijskih praks teh teles, npr. Mrežo za odličnost institucionalne italijanščine (Rete per l' Eccellenza dell' Italiano istituzionale REI), ki jo je leta 2005 zasnoval Generalni direktorat za prevajanje pri Evropski komisiji, in portal EVROTERM za institucionalno slovenščino (<http://www.evroterm.gov.si>).

Znanstveno in strokovno delo, ki ga opravlja struktura, pristojna za upravljanje terminologije (v našem primeru Centralni urad za slovenski jezik), temelji predvsem **na usklajevanju terminov, da bi se izognili interpretacijskim dvomjem**, in skrbi za uporabo terminoloških izbir, ki morajo biti primerljive z drugimi jeziki in znotraj istega jezikovnega kontinuuma. Terminologija se normira predvsem s svojo (enoznačno, nedvoumno in dosledno) rabo v uradnih, normativnih in zakonodajnih besedilih v določeni stroki²⁶. Vendar ta cilj ni niti preprosto dosegljiv niti samoumeven: za dosledno, enoznačno in nedvoumno rabo terminologije, usklajeno s sistemom določenega jezikovnega kontinuuma, ne stojijo le predpisi (če so sploh kodificirani) nekega jezika in praksa določenega referenčnega konteksta, temveč tudi **kompleksno delo ekipe strokovnjakov** (Gambier - Doorslaer, 2010). Slednji morajo določiti termine, ki so prisotni v določeni stroki ali pa ki bi bili zanje primerni, jih nato popisati, preučiti, vnesti v specifične datoteke, kodificirati (tudi glede pravopisa, okrajšav, sopomenk itd.) in dati na voljo širši javnosti s pripravo priročnikov, npr. slovarjev, glosarjev in terminoloških baz za programsko opremo računalniško podprtega prevajanja. Jasno je, da se delo, ki smo ga tu na kratko povzeli, ne opravlja ročno ali individualno, temveč ga opravljajo ekipe strokovnjakov, ki uporabljajo informacijske tehnologije v vseh fazah obdelave terminov, od samih besedil do končnega izdelka.

8

Če pustimo ob strani te zelo tehnične vidike – ki jih bo sicer moral nujno upoštevati Centralni urad za slovenski jezik – moramo poudariti, da **so terminološka vprašanja povezana tudi z jezikovno politiko in usmeritvami**, zaradi česar so pomembna tudi pri jezikovnem načrtovanju. Ustanavljanje organov, pristojnih za jezikovno normiranje, je lahko eden izmed ključnih ukrepov za zaščito ogroženih jezikov, za poživitev regionalnih manjšinskih jezikov, za promocijo nacionalnih jezikov na jezikovnih otokih (v enklavah) ali pa na avtohtonih manjšinskih območjih²⁷. Slovenski jezik v Furlaniji - Julijski krajini spada v zadnjo kategorijo, saj je ta jezik uradni in državni jezik v sosednji državi, poleg tega pa tudi eden izmed uradnih jezikov Evropske unije. Različno od tega, kar velja za ogrožene jezike (npr. severna samijsščina) in za regionalne jezike (npr. furlanščina), imajo nacionalni jeziki – ki jih govorijo manjšinske skupnosti zunaj ozemlja, na katerem je to državni/uradni/prevladujoči jezik – določene značilnosti, ki jih je treba upoštevati tudi pri terminološkem načrtovanju.

Ti jeziki – v konkretnem primeru slovenščina, manjšinski jezik v Italiji, vendar uradni in državni jezik v sosednji Republiki Sloveniji, obenem pa eden izmed uradnih jezikov Evropske unije – so bili že slovnično (fonološko, morfološko in sintaktično) ter leksikološko opisani, so bili obenem že predmet standardizacije za strokovno ali institucionalno rabo in prakso; poleg tega imajo eno-, dvo- in večjezična orodja za terminološko normiranje tudi institucionalne in mednarodne narave²⁸, hkrati pa imajo na voljo vire, kakršni so besedilni korpusi, programska oprema in jezikovne platforme. **Območni jezikovni urad**, ki je pristojen za dva jezika s tovrstnim mednarodnim statusom – italijanščina in slovenščina sta nacionalna jezika, torej uradna/državna v referenčni državi, hkrati pa tudi manjšinska v sosednji državi in uradna v Evropski uniji – **bo torej moral nujno upoštevati vse, kar je že bilo narejeno** na področju jezikovne standardizacije in jezikovnega normiranja, **prilagoditi se bo moral in sprejeti referenčno terminologijo, ki je bila določena in sprejeta na nacionalni in mednarodni ravni**. Samo v redkih primerih, ki se nananjajo izključno na lokalno predmetnost, bo lahko sprejemal ad hoc terminološke rešitve, pri čemer pa bo moral upoštevati stroge epistemološke, metodološke in tehnične postopke, ki se uporabljajo v takih primerih²⁹.

Šele ko bodo zastavljene terminološke in stilistične smernice – na podlagi že obstoječih nacionalnih in mednarodnih modelov³⁰– bodo lahko stekli prevajanje dokumentov, lektoriranje že prevedenih besedil in tolmačenje na institucionalnem področju.

II.1.2 Tehnike prevajanja

Kakovost strokovnega (pisnega ali ustnega) prevoda je v veliki meri odvisna od stopnje enakovrednosti in ustreznosti uporabljene terminologije; to velja predvsem za specifično in strokovno prevajanje pravno-upravnih besedil. Obenem je treba biti pozoren do vseh drugih jezikovnih vidikov in upoštevati referenčne opisne in normativne vire za slovenski jezik v pravno-upravnih besedilih.

Izbira pravilne prevodne/terminološke enote je torej ena izmed tehnik, ki se ji morajo prilagoditi prevajalci. **Uporaba različic, neologizmov in nekodificiranih sopomenk** mora biti skladno s prakso čim bolj omejena, če pa se že uporabijo, se morajo pri njihovem navajanju **upoštevati postopki in protokoli**, ki jih določi pristojni urad in morajo biti normirani za vse zainteresirane strani. Prevajalec mora namreč uporabljati besedišče in slog, ki morata biti dosledna in skladna s tistima, ki se redno uporabljata v referenčni stroki; le tako bo lahko postal besedilni korpus tudi referenčni korpus za nadaljnje delo.

Predhodna in natančna izbira **terminoloških virov** ter priprava – ko je to potrebno – **novih glosarjev** skladno s **standardiziranimi postopki in protokoli** sta zagotovilo za dober in hitrejši prevod. Terminološko delo namreč pospeši bodisi iskanje terminov, ki se bodo uporabljali, bodisi preverjanje kakovosti prevedenega besedila, s čimer se poveča produktivnost in se zmanjšajo stroški.

Strategije prevajanja so po večini konvencionalne, sledijo že standardiziranim načelnim smernicam, vendar se mora skupina strokovnjakov vsakič znova o njih posvetovati in dogovoriti. Poleg izbire samih terminov, o čemer smo že veliko razpravljali, je treba namreč tudi določiti leksikalna, pravopisna (kjer niso vnaprej določena) in stilistična načela, tako da bodo besedila referenčne prevajalske strukture čim bolj enotna in dosledna. Tako kot terminološke bodo morale tudi leksikalne, pravopisne in stilistične izbire temeljiti na **specifičnih referenčnih modelih**, ki jih bo ekipa strokovnjakov izbrala med izvirnimi slovenskimi besedili ali pa med v slovenščino prevedenimi besedili iz drugih jezikov, ki pa se v vsakem primeru nanašajo na isto strokovno področje (pravno-upravno). Spomnimo naj, da bo za jezike, ki imajo en sam standard, **terminološki**, leksikalni in slovnični referenčni **model** vedno model države, v kateri ima tisti jezik status uradnega/državnega/nacionalnega jezika³¹: **v primeru slovenščine je referenčni lingvistični standard jezik Republike Slovenije**. V vseh primerih, ko se bo izkazalo, da je slovenski knjižni jezik premalo ustrezen za potrebe območja, na katerem bo deloval nastajajoči urad, bo mogoče z lahkoto najti alternativne referenčne standarde v enojezičnih virih uradov in strokovnih služb EU, s katerimi sodelujejo strokovnjaki za italijanski in slovenski jezik.

Besedila nastajajočega urada bodo namreč institucionalne, upravne in pravne narave, zaradi tega bodo morala biti skladna z natančnimi slogovnimi navodili in leksikalnimi/terminološkimi predpisi tega področja. Tako si bo mogoče besedila ogledati, jih razumeti in v splošnem uporabljati tudi na nacionalni in mednarodni ravni.

Prevodi danes **nujno** temeljijo na **računalniško podprtem prevajanju s specifično programsko opremo (CAT)**³² – predvsem če gre za prevode zajetnih besedil, za timsko delo in za vsebine s kompleksno terminologijo. Pri računalniško podprtem prevajanju temelji prevajalska programska oprema na primerjavi obstoječih in ustrezno usklajenih **besedilnih korpusov**, na (že obstoječih in dopolnjujočih se) **zbiro podatkov**, ki vsebujejo strokovne termine, in na **pomnilnikih prevodov**, ki se nenehno dopolnjujejo. Ne gre torej za samodejno prevajanje³³, temveč za postopek, ki je v pomoč prevajalcu in mu svetuje eno ali več mogočih terminoloških izbir.

Prednost računalniško podprtega prevajanja je nedvomno ta, da postanejo **prevajalski postopki**

veliko hitrejši, prevodi so **natančnejši**, terminološke in stilistične izbire so **doslednejše**. Ker je to zelo izpopolnjena in specializirana programska oprema, se morajo njeni uporabniki spoznati ne le na tehnične vidike, temveč morajo zelo dobro poznati tudi prevajalske procese, predvsem pa morajo odlično obvladati projektno organizirane delovne procese.

Računalniško podprto prevajanje je danes neobhodno potrebno orodje, ki se naglo spreminja – ocenjujejo, da bo **v prihodnjih desetih letih** programska oprema opravila večino »grobega« dela pri prevajalskih procesih, tako da bodo prevajalci (ki jih bo torej manj, vendar bodo morali biti izredno usposobljeni) v glavnem samo pregledovali besedila, izbirali med rešitvami, ki jih bo predlagala programska oprema, in vsakič znova ažurirali ogromne zbirke podatkov. Človek bo torej izbiral, sprejemal odločitve in nosil odgovornost, stroji pa bodo opravljali materialno delo.

Zamuda pri javni upravi Furlanije - Julijske krajine, v kateri je manj kot 10 % organov opremljenih s programi CAT³⁴, je skrb vzbujajoča. Še huje pa je, da pozna ta orodja zelo malo prevajalcev (približno 20 %) in jih dejansko niti ne uporabljajo. Zbrani podatki nas spodbujajo k razmišljanju o **usposabljanju**, ki ga je bilo do zdaj deležno osebje, ki se ukvarja s prevajanjem, predvsem pa o bodočem – obveznem – usposabljanju, ki se ga bo moralo udeleževati vse zainteresirano osebje, tudi preko Mreže javnih uprav v okviru dejavnosti nastajajočega urada.

Treba je sicer poudariti, da **uvajanje računalniško podprtega prevajanja ne more odpraviti vseh težav**, ki smo jih osvetlili v tem prispevku. Potrebno je predvsem primerno in ažurirano strokovno, jezikovno in poklicno usposabljanje, nujni so tudi jasni in strogi postopki, ki naj urejajo delovne procese – vključno s procesi sprejemanja odločitev in z odnosi med osebjem nastajajočega urada, osebjem javne uprave znotraj mreže in morebitnimi zunanji sodelavci ali ponudniki storitev. Brez vsega tega so informacijska orodja povsem nekoristna, če že ne škodljiva, tako kot avtomobili, ki jih damo v roke ljudem brez vozniškega dovoljenja.

10

III. Razmišljanja o organizacijski strukturi nastajajočega urada

Pred izbiro oz. pred samim razmišljanjem o nekaterih izmed mogočih organizacijskih ustrojev nastajajočega urada bo treba opraviti nekaj predhodnih korakov, še zlasti bo treba natančno, tj. z vidika kakovosti in količine, opredeliti predvidene namene, cilje in rezultate nastajajočega urada. Zaradi tega bo treba čim podrobneje določiti:

- 1) kateri organi javne uprave so/bodo vključeni v institucionalno mrežo kot uporabniki in/ali partnerji dejavnosti nastajajočega urada: referenčno odborništvo? Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina? Občine? Medobčinske območne zveze UTI? Drugi organi in ustanove javne uprave?³⁵;
- 2) kvantitativne vidike ter mesečne in letne delovne obremenitve (npr. število strani, ki jih bo treba prevesti, ure tolmačenja, delež storitev svetovanja, ure usposabljanja itd.);
- 3) naloge, odgovornosti in pristojnosti (tasks) nastajajočega urada in zaposlenih kadrov (standardizacija, usklajevanje, nadzor, prevajanje, pregledovanje, jezikovno lektoriranje, tolmačenje, usposabljanje, promocija in drugo) tudi glede na druge organe javne uprave v mreži in pozneje še glede na zunanje ponudnike storitev.

V trenutku pisanja tega referata imamo na voljo nekatere informacije, ki nam jih je posredoval nastajajoči urad³⁶; če pa se želijo zares doseči pričakovani rezultati z učinkovitimi in uspešnimi organizacijskimi modeli, kar zadeva odnose med (človeškimi, finančnimi in drugimi) viri, bi morali imeti na voljo **natančne kvantitativne parametre** (število ustanov/organov, število ur tolmačenja, število prevajalskih strani ...), ki jih v tej fazi še nismo imeli na voljo.

Na podlagi teh parametrov, ki bodo morali biti – poudarjamo – izredno pretehtani in podrobni, hkrati pa ob upoštevanju proračunskih sredstev in kadrov, ki jih že ima nastajajoči urad³⁷, se bodo lahko natančneje definirali organizacijski vidiki, predvsem pa:

- 1) delovni procesi in linije poročanja (od izvirnega besedila do prevedenega besedila v dokončni različici in ob upoštevanju vseh podpornih dejavnosti ter orodij);
- 2) količina in vrsta nalog, odgovornosti in veščin (tasks), ki jih bodo opravljali in imeli zaposleni, ki že delajo v uradu;
- 3) kadrovski načrt zaposlenih s podrobnim opisom posameznih položajev in zahtevanih pogojev, kar zadeva znanje, spretnosti in veščine;
- 4) količina in vrsta nalog, odgovornosti in pristojnosti (tasks), ki jih bo treba upravljati z drugimi organi javne uprave, vključenimi v mrežo;
- 5) količina in vrsta nalog, odgovornosti in pristojnosti (tasks), ki bodo dodeljene zunanjim sodelavcem in/ali zunanjim ponudnikom integriranih storitev;
- 6) postopki, ki bodo urejali delovne procese, linije poročanja in razmerja med zaposlenimi in zunanjimi sodelavci, vključno z izbirnimi postopki, usposabljanjem in pogodbenimi postopki, z natančno opredelitvijo nalog in pristojnosti na posameznih položajih;
- 7) načrti za vodenje projektov.

Iz pogovora z vodjo organizacijske enote³⁸ sta prišli na dan **predvsem dve težavi**:

1. trenutno, čeprav verjetno le začasno, pomanjkanje natančnih kvantitativnih kazalnikov/številk, na podlagi katerih bi lahko napovedali potek dela, procese in postopke;

2. pomanjkanje podrobne opredelitve posameznih nalog na obsežnem strokovnem področju jezikovnih storitev. Ta vidik je v resnici zelo pomemben predvsem v fazi iskanja in izbiranja zaposlenih, vendar tudi pri načrtovanju procesov in postopkov, ki jih bo treba izvajati/udeležati v delovnih procesih. Ne moremo si namreč predstavljati, da bi en sam poklicni profil, čeprav zelo usposobljen, opravljal vse navedene naloge, pa čeprav v zelo omejenem obsegu. Strokovno znanje za posamezne dejavnosti (usklajevanje, prevajanje, tolmačenje, lektoriranje, usposabljanje ...) je bolj ali manj skupno več poklicnim profilom, ko pa govorimo o spretnostih in veščinah, so zadeve drugačne: precej redko je npr., da bi bil odličen prevajalec tudi odličen tolmač, ali pa da bi bil strokovnjak za terminološko standardizacijo tudi učinkovit koordinator, ali pa da bi bil dober učitelj tudi učinkovit lektor besedil. To so **specifične naloge**, ki se med sabo zelo razlikujejo in **ki zahtevajo spretnost, nadarjenost in osebne pristope, ki so prav tako specifični in večkrat med sabo nezdržljivi**. Zaposliti tri osebe (skladno z razpisom, ki je bil objavljen 16. avgusta 2017 in ki ga navajamo v opombi št. 37) in upati, da bodo uspešno opravljale vse te naloge, je po našem mnenju zelo optimistična poteza.

Glede na trenutne razmere, ko med pripravo tega referata poteka izbirni postopek za tri zaposlene, ki se bo verjetno končal v času naše konference, bo treba določiti dejavnosti in zasnovati strukturo urada na podlagi njihovih poklicnih profilov, ne pa nasprotno; ko bodo potem določeni kvantitativni in kvalitativni kriteriji, bodo dejansko že ti zaposleni poklicni profili določali z njimi povezane procese, vključno z odnosi z drugimi organi javne uprave in z morebitnimi zunanjimi ponudniki integriranih jezikovnih storitev. Tak postopek je sicer precej običajen pri upravljanju človeških virov, gotovo pa ni optimalen za strukturo urada, ki se šele oblikuje. Če bodo recimo tiste tri izbrane osebe imele zelo dobre spretnosti in veščine na področju tolmačenja in lektoriranja besedil, bo primerno poveriti zunanjim sodelavcem dejavnosti usklajevanja, standardizacije, prevajanja in usposabljanja; če pa bodo zaposleni imeli zelo dobre organizacijske, upravljske in didaktične spretnosti, bo primerno poveriti zunanjim sodelavcem tolmačenje, prevajanje, lektoriranje besedil itd. Glede na to, da bo nastajajoči urad vključen v mrežo organov javne uprave, bo gotovo dobro **optimizirati vse procese** s pripravo zbirke podatkov o že izbranih zaposlenih v posameznih strukturah in preučiti njihovo znanje, spretnosti in veščine na podlagi enotnih in usklajenih parametrov, tako da bo vedno v luči učinkovitejše razporeditve kadrov jasno, kdo lahko opravlja določeno vrsto nalog. Ni namreč smiselno, da se potencialno odličen prevajalec zaposli pri občinski upravi, ki potrebuje malo prevodov in veliko

tolmačenja; ali pa da odličen lektor besedil dela kot tolmač – rezultati bodo ne glede na strokovno znanje in razpoložljive tehnologije v obeh primerih skromni.

Na podlagi znanja, spretnosti in veščin, ki se zahtevajo od zaposlenih, kakor tudi na podlagi najbolj običajnih načel poteka dela, ki jih izvajajo številne (javne in zasebne) strukture, ki opravljajo jezikovne storitve³⁹, bi morali v splošnem predvideti **naslednja ločena področja**:

- 1) organizacija, usklajevanje, splošni nadzor;
- 2) terminološka standardizacija (dvojezični proces) in slogovna standardizacija (enojezični proces); lektoriranje (dvojezični proces) in popraviljanje besedil (enojezični proces); eventualno področno usposabljanje;
- 3) prevajanje; eventualno področno usposabljanje;
- 4) tolmačenje; eventualno področno usposabljanje;
- 5) promocija, ozaveščanje javnosti in splošno usposabljanje;
- 6) podpora dejavnost uporabe računalniških orodij;
- 7) analiza in ocenjevanje vseh storitev, vključno z organizacijskimi in kadrovskimi vidiki.

Na vseh teh delovnih področjih in ne glede na delovno obremenitev bi bilo primerno predvideti **transverzalne storitve zunanjega svetovanja**, npr. pomoč za uporabo programov računalniško podprtega prevajanja in druge programske opreme, specifično terminološko svetovanje, podporo pri posredovanju informacij javnosti in promociji.

Nekateri čisto jezikovni in strokovni vidiki, ki se nanašajo na dejavnosti, navedene v točki 2, bi morali biti nujni pogoji za delovne procese, navedene v točkah 3, 4 in 5; gre za **vidike terminološke standardizacije**, tj.:

- analiza, izbor in hierarhizacija obstoječih terminoloških (eno-, dvo- in večjezičnih) virov tako v tiskani kot v digitalni obliki;
- sestava protokolov za iskanje novih rešitev in/ali različic za terminologijo v rabi, ki ni dovolj ustrezna ali pa ki sploh ni skladna z zgoraj navedenimi potrebami in kriteriji (gl. odstavek II.1);
- uveljavljanje terminologije s pripravo ad hoc glosarjev in/ali z dopolnjevanjem obstoječih virov kakor tudi z morebitno pretvorbo tiskanih virov v digitalne oblike, ki so primerne za uporabo terminoloških zbirk orodij za računalniško podprto prevajanje;
- priprava slogovnih priročnikov za poenotenje jezikovnih, besedilnih in komunikacijskih praks na podlagi obstoječih kodificiranih pravil za slovenski jezik in njihovih posodobitev.

Samo na podlagi vsega navedenega bo mogoče nastaviti ustrezen sistem orodij računalniško podprtega prevajanja in nato začeti ploden proces terminološkega in stilističnega poenotenja, ki bo lahko izboljšal kakovost jezikovnih storitev organov javne uprave v Furlaniji - Julijski krajini.

Sklepi

Vzpostavitev Centralnega urada za slovenski jezik je pomemben, če že ne bistven korak za **izvajanje veljavne zakonodaje** o zaščiti manjšinskih jezikov, še zlasti pa slovenskega jezika, kakor tudi za **uveljavljanje** s tem **povezanih pravic**. Z uradom se bo tudi Avtonomna dežela Furlanija - Julijska krajina opremila z najnovejšimi strokovnimi in tehnološkimi orodji, **spodbujala bo strokovna znanja in veščine** ter postala primer dobre prakse ne samo na lokalni, temveč tudi na nacionalni in mednarodni ravni.

Preden se bodo začele izvajati vse njegove dejavnosti, pa bo moral urad **premostiti nekaj težav**, ki so predvsem organizacijske narave in o katerih smo veliko razpravljali v tem prispevku. Potrebni bodo predvsem naslednji koraki:

- čim bolj natančno bo treba opredeliti delovne procese, definirati področja delovanja, pristojnosti in odgovornosti vseh udeležencev v procesih z določitvijo natančnih postopkov in protokolov;

- poiskati bo treba primerne človeške vire, ki ustrezajo poklicnim profilom, potrebnim pri zgoraj navedenih delovnih procesih; hkrati bo treba tudi vsem strokovnjakom, soudeleženi pri različnih dejavnostih (notranjemu osebju, zaposlenim v raznih organih javne uprave v okviru mreže in morebitnim zunanjim ponudnikom storitev), omogočiti redne in obvezne programe jezikovnega, strokovnega in poklicnega usposabljanja;
- sprejeti bo treba potrebne **strokovne, jezikovne in organizacijske rešitve** za doseganje pričakovanih ciljev in rezultatov.

Po uvedbi teh predhodnih ukrepov, po vzpostavitvi primernih metodoloških temeljev in ob morebitnem sklicevanju tudi na druge zunanje podporne ustanove (univerze, raziskovalne centre, mednarodna telesa ...) bo lahko nastajajoči urad obvladoval številne izzive, ki ga čakajo, s tem pa tudi dosegal pričakovane cilje in rezultate.

Sklepna opomba:

Pisanje referata smo končali 30. septembra 2017 in zaradi tega ne upošteva dogodkov, ki so se morebiti zgodili po tem datumu.

Opombe:

1 Tu se sklicujemo na polstrukturiran intervju, ki sem ga kot avtorica tega referata opravila z vodjo organizacijske enote, Eriko Hrovatin, 2. avgusta 2017. Opozarjamo, da so bile določene naloge nastajajočega urada tudi javno in institucionalno predstavljene, prim. <http://www.regione.fvg.it/rafvfg/comunicati/comunicato.act?dir=/rafvfg/cms/RAFVG/notiziedallagiunta/&nm=20170313180250012>, v. 26/9/17 in druge vire.

2 Za ažuriran in izčrpen pregled (socio)lingvističnih razmer Slovencev v Italiji gl. Jagodic - Kaučič Baša - Dapit (2016). Posamezni vidiki izvajanja veljavne zakonodaje se obravnavajo v drugih referatih tega posveta.

3 Na podlagi podatkov, ki so nam na voljo, trenutno predvideva storitve v slovenskem jeziku 36 organov javne uprave, vključno (sicer nestalnimi) dejavnostmi prevajanja in tolmačenja.

4 Zaradi deontoloških razlogov smo opustili podatke o besedilih, zato da se ne bi posredno sklicevali na avtorje prevodov, ki bi jih sicer lahko enostavno opredelili glede na dokaj omejeno število poklicnih prevajalcev, ki se ukvarjajo z medjezikovnim posredovanjem. Podrobnejši podatki o besedilih so na voljo v zbirkah podatkov avtorice tega prispevka.

5 Jezikovni kontinuum: s tem izrazom označujemo prepletanje jezikovnih različ in/ali narečij, ki so si geografsko blizu ali pa genetsko sorodni. Izraz se uporablja v sociolingvistiki tako za posamezne jezike kot (pogosteje) za jezikovne družine, ko želimo poudariti notranjo spremenljivost, vendar tudi vzajemno razberljivost in/ali sorodnost govorov. Izraz govor pa se tu uporablja kot nevtralna različica terminov »jezik«, »narečje«, »jezikovna različica«, ki imajo včasih ideološke konotacije.

6 Podatki izhajajo iz vprašalnika, ki smo ga pripravili za namene tega referata in ki nam je omogočil sicer splošno raziskavo pri omenjenih organih javne uprave. Iz podatkov je razvidno, da samo dve ustanovi (od 33, ki so sodelovale v raziskavi) uporabljata orodja za računalniško podprto prevajanje; od preostalih 31, ki ne uporabljajo CAT-a, ima samo 5 ustanov osebje, ki pozna ta orodja.

7 Izčrpnjši pregled in obširnejša bibliografija v Grgič (2016).

8 Terminološka stalna besedna zveza označuje terminološko enoto, ki jo sestavlja več besed in ki postane nerazdružljiva celota. Njen pomen je samostojen glede na pomen posameznih terminov, ki jih vsebuje (<http://www.treccani.it/vocabolario/polirematico/>, v. 26/09/17). Terminološke stalne besedne zveze imajo lahko tudi terminološko vrednost (npr. *concorso in colpa*, *domicilio fiscale*, *beneficio di inventario*, *credito deteriorato*, *nulla osta* ...).

9 Izrazi so prisotni v relevantni zakonodaji Republike Slovenije: <https://www.ip-rs.si/zakonodaja/zakon-odostopu-do-informacij-javnega-znacaja/>, v. 26/09/17.

10 Za pomene in pomenske odtenke v italijanskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://www.treccani.it/vocabolario/classe/>, v. 26/09/17.

11 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://hipsis.amebis.si/>, programska oprema z licenco.

12 V primeru jezikovne kombinacije italijanščina-slovenščina in slovenščina-italijanščina sta za to vsaj deloma kriva pomanjkanje in neustreznost dvojezičnih pripomočkov. Za navedeno jezikovno kombinacijo obstaja en sam referenčni slovar, t. i. Šlenc (2012), ki je metodološko zastarel in v več pogledih neprimeren za potrebe kompleksnejšega prevajanja, predvsem na pravno-upravnem področju.

13 Za pomene in pomenske odtenke v italijanskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://www.treccani.it/vocabolario/classe/>, v. 26/09/17.

14 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, v. 26/09/17.

15 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali <http://hipsis.amebis.si/>, programska oprema z licenco.

16 Primer paronimije znotraj italijanskega jezikovnega kontinuuma sta lahko glagola *perpetuare* (= ovekovečiti) – *perpetrare* (= zakriviti). Primer paronimije med italijanskim in angleškim jezikovnim kontinuumom bi lahko bila izraza »cantina« (= klet) in »canteen« /kæn'ti:n/ (= menza).

14

17 V zvezi s tem gl. enega izmed redkih priročnikov, ki obravnavajo izključno pojav jezikovnega stikanja z italijanskim jezikom, tj. slovar paronimov *Lažni prijatelji / I falsi amici* D. Fabjan Bajc (1994), ki je sicer že nekoliko zastarel, vendar še vedno referenčno besedilo za obravnavani pojav.

18 Paronimi so pogosto prisotni na področju izobraževanja in usposabljanja (npr. *studente* ≠ *študent*; *studiare* ≠ *študirati*; *docente* ≠ *docent*; *lezione* ≠ *lekcija*; *dottore* ≠ *doktor*; *organico* [zaposleni, kadri] ≠ *organik* ...), tudi v uradnih dokumentih oz. dokumentih, ki so namenjeni javni rabi. To je spet problem zasidranosti teh prevajalskih napak, ki jih govorniki dojemajo kot terminološke in jezikovne standarde, ne pa kot pojave lokalnih različic, ki se sicer lahko uporabljajo neformalno, nikakor pa ne v institucionalnih krogih.

19 Za pomene in pomenske odtenke v italijanskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali: <http://www.treccani.it/vocabolario/classe/> in <http://www.garzantilinguistica.it/ricerca>, v. 26/09/17.

20 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali: Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, v. 26/09/17.

21 Za pomene in pomenske odtenke v slovenskem jeziku z morebitnimi sopomenkami in protipomenkami smo uporabljali: <http://hipsis.amebis.si/>, programska oprema z licenco.

22 Naj spomnimo, da se slovenska pravopisna pravila določajo in oblikujejo po nemškem modelu, zaradi tega so zavezujoča in ne dopuščajo odstopanj na vseh področjih, kjer je predvidena raba formalnega registra ali strokovnega jezika.

23 Namen te dejavnosti je sistematsko ustvariti in razviti namensko specialistično in terminološko govorico določene stroke na podlagi komunikacijskih potreb na tovrstnem področju.

24 Na predpis ISO 704 se navezujejo še nekateri drugi predpisi, npr. ISO 10241. Prim. <https://www.iso.org/standard/40362.html>, v. 25/09/17.

25 Teoretski uvod si je mogoče prebrati npr. na spletni <http://itia.ir/farsi/documents/ha.pdf>, v. 25/09/17.

26 Preprost in zelo jasen primer je termin »mleko«. Do zdaj se je izraz uporabljal tako za mleko živalskega izvora kakor za pijače rastlinskega izvora, ki so ga nadomeščale ali dopolnjevale. Na podlagi sodbe Sodišča

ECLI:EU:C:2017:458 se bo odslej termin »mleko« lahko uporabljal le za prvo vrsto mleka. Terminologijo bo torej treba prilagoditi zakonodaji ne na podlagi jezikovnih in sistemskih pravil ali komunikacijskih praks (kar se običajno dogaja za neterminološke leksikalne enote), temveč na podlagi zakonskih določb.

27 Za namene tega referata so:

- regionalni manjšinski jeziki/nenacionalni jeziki jeziki, ki tako kot furlanščina ali sardinščina niso uradni (državni) jeziki v nobeni državi, čeprav jih na določenih območjih govori večina prebivalstva;
- manjšinski nacionalni jeziki jeziki, ki so tako kot slovenščina v Furlaniji - Julijski krajini, italijanščina v Sloveniji ali nemščina na Južnem Tirolskem manjšinski – čeprav uradno priznani – v določeni regiji, medtem ko so jeziki večinskega naroda oz. uradni in državni jeziki v sosednji državi;
- jezikovni otoki/enklave tiste skupine govorcev v določeni regiji, ki se identificirajo z manjšinskim jezikom v tisti regiji, ki pa je v drugi sicer nesosednji državi/regiji jezik večinskega naroda oz. uradni in državni jezik; termin se večkrat uporablja za skupnosti, ki so se izselile pred nedavnim (npr. Turki v Nemčiji, Romuni v Italiji ...).

28 Gl. npr. platforme <http://iate.europa.eu/>, <http://www.evroterm.gov.si>, <http://eurovoc.europa.eu/>, <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html> in institucionalne spletne strani <http://cdt.europa.eu/en/our-story>, https://ec.europa.eu/info/departments/translation_sl, <https://curia.europa.eu/> in druge.

29 Za splošni pregled terminološkega dela na mednarodni in institucionalni ravni gl. <http://termcoord.eu/>.

30 Za slovenski jezik se bo treba sklicevati predvsem na normativne priročnike, kot so Slovenska slovnica, Slovar slovenskega knjižnega jezika 2, Slovenski pravopis, kar zadeva slovnico, leksikografijo in kodificirana pravopisna pravila; na stilistične priročnike <http://publications.europa.eu/code/sl/sl-000100.htm> za stilistiko; na <http://www.termania.net/> za terminološke vire kakor tudi na vse druge opisne, normative in podporne vire, ki so na voljo na ravni EU.

31 Glede na to, da je za vse jezike (jezikovne kontinuumne) značilna določena stopnja spremenljivosti, terminologija razlikuje med jeziki z enim samim standardom in jeziki z več standardi: med prve spadajo slovenščina, češčina, poljščina itd., med druge angleščina (z britanskim, ameriškim, avstralskim standardom ...), nemščina (germanski, avstrijski, švicarski standard ...) in italijanščina (italijanski in švicarski standard). To razlikovanje je prisotno tudi v vseh programih računalniško podprtega prevajanja in v nekaterih nastavitvah za samodejno popravljanje pravopisnih napak v najbolj razširjenih programih za obdelavo besedil.

32 Izraz CAT je okrajšava za Computer Assisted Translation ali Computer Aided Translation.

33 Z izrazom strojno prevajanje (angl. Machine translation) označujemo samodejna in nestrokovna orodja, kakršno je npr. Google translate.

34 Tu se znova navezujemo na raziskavo, ki je bila izpeljana za namene tega referata, prim. opombo št. 7.

35 Seznam občin je naveden v odloku predsednika republike z dne 12. septembra 2007 »Odobritev seznama občin v Furlaniji - Julijski krajini, v kateri se izvajajo ukrepi za zaščito slovenske manjine, skladno s 4. čl. zakona št. 38 z dne 23. februarja 2001 (Uradni list št. 276 z dne 27. 11. 2007).

36 Prim. opombo št. 2: tudi tu se navezujemo na polstrukturirani intervju, ki sem ga kot avtorica tega referata imela z vodjo organizacijske enote, dr. Eriko Hrovatin, in na drugo javno gradivo (časopisni članki, objave na spletni strani Dežele). Iz razpoložljivega gradiva sicer niso razvidne številke in kakovostni kriteriji, za katere pa upamo, da bodo naknadno določeni.

37 Med pisanjem tega referata je bil 16. avgusta 2017 objavljen razpis za izbor treh TOLMAČEV/PREVAJALCEV za opravljanje funkcij Centralnega urada za slovenski jezik pri Osrednji direkciji za kulturo, šport in solidarnost. Sprašujemo se, na podlagi česa je bilo ocenjeno, da bodo potrebne tri (3) osebe, in katera znanja, spretnosti in veščine bo presojala izbirna komisija, če ni bilo še niti podrobno določeno, katere specifične naloge bodo ti zaposleni opravljali na obširnem področju jezikovnih storitev.

38 Prim. opombo št. 2.

39 Tu se navezujemo predvsem na naslednje podobne strukture:

<http://cdt.europa.eu/>; <http://www.europarl.europa.eu/interpretation/en/introduction/introduction.html>, http://ec.europa.eu/dgs/scic/become-an-interpreter/index_it.htm; https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_12357/, <http://termcoord.eu/>; http://www.gsv.gov.si/si/o_generalnem_sekretariatu/organiziranost/sector_za_prevajanje/, <http://www.provincia.bz.it/avvocatura/temi/commissione-terminologia-terkom.asp>; <http://bistrosearch.eurac.edu/>.